

Podpůrná opatření

(Školní poradenství, 1.7.2015, PaedDr. Věra Čadilová, Mgr. Zuzana Žampachová)

Článek nastiňuje problematiku vzdělávání žáků s poruchami autistického spektra a žáků s psychickým onemocněním. Popisuje současný stav, aktuální metodická doporučení při vzdělávání těchto žáků a věnuje se pojmu podpůrná opatření. Uvádí návrh členění podpůrných opatření do pěti stupňů podpory a jejich specifikaci pro žáky s poruchou autistického spektra a s vybranými psychickými onemocněními.

Práce se žáky s poruchami autistického spektra (dále jen "PAS") a s dalšími psychickými onemocněními je velmi náročná. Jejich handicap je skrytý, na první pohled neviditelný, a projevy, kterými se demonstruje, jsou pro okolí často obtížně srozumitelné a snadno zaměnitelné za nevychovanost a drzost.

Zatímco řada žáků s handicapem potřebuje ke svému životu různé kompenzační pomůcky, pomocí kterých zvládají i vzdělávací proces, "kompenzační pomůckou" většiny žáků této cílové skupiny je asistent pedagoga. V řadě škol si již nedokážou integraci těchto žáků bez přítomnosti asistentů pedagoga představit. V posledních letech stále přibývá žáků s PAS, kteří potřebují větší či menší míru speciálně pedagogické podpory ve vzdělávacím procesu, a úměrně tomu přibývá ve školách i asistentů pedagoga. Současná školská legislativa plně podporuje inkluzivní vzdělávání a začleňování žáků s PAS do hlavního vzdělávacího proudu, avšak žáci s dalšími psychickými onemocněními jsou považováni za žáky se zdravotním oslabením. Tomu odpovídá i nedostatečná míra jejich podpory při vzdělávání. Projevy některých psychických onemocnění mohou být natolik závažné, že žákovi brání v pravidelné docházce do školy. Další překážkou ve vzdělávání těchto žáků může být užívání medikace, jejíž podávání na půdě škol není současnou legislativou nijak ošetřeno. Chybí meziresortní spolupráce a jasné vymezení kompetencí v oblasti sociální a zdravotní podpory v návaznosti na vzdělávání. V prvních měsících tohoto roku byla projednána a schválena novela § 16 školského zákona, který zavádí nový pojem "podpůrná opatření určená dětem, žákům a studentům se speciálními vzdělávacími potřebami", která definuje jako "nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám žáků". Žák se speciálními vzdělávacími potřebami má podle novely školského zákona právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření, která by mu měla umožnit vzdělávání bez diskriminace. Zákon též stanoví jednotlivé oblasti podpůrných opatření, která by měla být podrobně rozpracována v připravované vyhlášce MŠMT.

V rámci projektu Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR, jenž byl podpořen z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR, byl vytvořen Katalog podpůrných opatření pro žáky s různým typem speciálních vzdělávacích potřeb. Řešitelem projektu byla Univerzita Palackého v Olomouci a hlavním partnerem společnost Člověk v tísni. Týmy tvořené 90 odborníky z řad akademiků, poradenských pracovníků i učitelů zpracovaly šest dílčích částí katalogu pro šest "základních" zdravotních postižení a znevýhodnění: mentální, tělesné, zrakové, sluchové, narušenou komunikační schopnost a poruchy autistického spektra včetně vybraných psychických onemocnění. Dále jako sedmá vznikla dílčí část pro žáky se sociálním znevýhodněním. Cílem dílčí části Katalogu podpůrných opatření pro žáky s PAS nebo pro žáky s vybranými psychickými onemocněními je vytvoření takových podmínek, které těmto žákům zajistí rovný přístup ke vzdělávání bez předsudků a diskriminačních vlivů.

Žáky s vývojovými poruchami a dalšími psychickými onemocněními nelze ve vzdělávacím procesu vnímat jen z hlediska edukace, ale pohled na ně musí být mnohem širší, především v rovině sociálně adaptační, sociálně komunikační, tělesné a psychologické. Pouze tímto komplexním přístupem lze zajistit vyvážený a respektující pohled na tyto žáky.

Připravená dílčí část Katalogu předpokládá, že speciálně pedagogická podpora se bude odvíjet od posuzování míry potřeb, nikoli podle toho, zda jde o žáka zdravotně postiženého nebo zdravotně znevýhodněného. Cílem bylo vytvořit co možná nejkomplexnější materiál, který pomůže pedagogům i vedoucím pracovníkům ve školách orientovat se v rozsahu poskytovaných podpůrných opatření a usnadní jim jejich aplikaci do vzdělávacího procesu.

Jednotlivá podpůrná opatření jsou rozdělena do jedenácti oblastí, které kopírují navrhovanou míru podpory, jež přichází za žákem se speciálními vzdělávacími potřebami.

Definovanými oblastmi podpory jsou:

1. organizace výuky,
2. modifikace vyučovacích metod a forem,
3. intervence,

4. pomůcky,
5. úprava obsahu,
6. hodnocení,
7. příprava na výuku,
8. podpora sociální a zdravotní,
9. práce s třídním kolektivem,
10. úprava prostředí,
11. implementace podpůrných opatření.

Rozdělení do stupňů podpory dle míry postižení u žáků s PAS a s dalšími psychickými onemocněními

Jednotlivé úrovně podpory jsou rozdělené do pěti stupňů a tyto stupně odrážejí míru poskytované podpory ať už samotnou školou, či za účasti dalších odborníků, především pracovníků školních poradenských pracovišť a školských poradenských zařízení. Dělení do stupňů také současně odráží potřebu navýšení finančních prostředků, které s sebou realizace podpůrných opatření přináší. Všechny činnosti popsané v nižších stupních podpory by měly být obsaženy i v náplni stupně vyššího. Žák během vzdělávání může být zařazen do různých stupňů podpory. Zařazení by vždy mělo vycházet z jeho vzdělávacích potřeb v kontextu posouzení aktuálního zdravotního stavu. V České republice je vedena neustálá diskuse o výhodách či nevýhodách inkluzivního vzdělávání. V nedávné době rozvířil tuto otázku i prezident České republiky. Svými výroky zpochybnil cestu ve vzdělávání zdravotně postižených, která byla nastolena po roce 1989. Mezi žáky s PAS u zhruba 50 % diagnostikovaných není přidružen mentální handicap. Tito jsou integrováni do běžných základních škol a nemůže tomu být ani jinak. Řada z nich má nadprůměrný intelekt a dosahuje výborných studijních výsledků. Autismus se vyléčit nedá. Nicméně přiměřenou podporou, vhodným přístupem k žákovi a při využití specifických forem a metod práce lze jeho projevy zmírnit. Řada těchto žáků absolvuje za těchto podmínek nejen základní školu, ale dosáhnou i středoškolského či vysokoškolského vzdělání. Dobré vzdělání a vhodný výběr studovaného oboru zajistí lepší profesní uplatnění v dospělosti i spokojenější prožití osobního života.

Současně je však třeba říci, že pokud je k autismu přidružen mentální handicap, zejména závažnějšího typu, je pro tyto žáky vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu velmi obtížné. Tito žáci potřebují k úspěšnému vzdělávání výrazně protetické prostředí s využitím specifických metod a forem práce, snížený počet žáků ve třídě s navýšením pedagogického personálu, což jim současný hlavní vzdělávací proud nabídnout nemůže. V tomto směru spatřujeme fungování speciálních škol jako opodstatněné a domníváme se, že aktuálně hlavní vzdělávací proud není připraven takové žáky vzdělávat.

Věříme, že nové legislativní změny zajistí těmto žákům rovný přístup ke vzdělávání a zamezí porušování jejich práv na vzdělávání.